

Pomen zagotavljanja zaupanja vrednih digitalnih storitev za ohranjanje kulturne dediščine

Maja Dolinar in Janez Štebe

Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani

Primarna naloga digitalnih repozitorijev je ohranjanje raziskovalnih podatkov in drugih digitalnih vsebin in posredovanje le-teh za potrebe druge rabe. Da bi podatke lahko uporabili v čim širše namene, velja slediti t.i. "FAIR" načelom: F - findable: podatke je mogoče najti, A - accessible: podatki so dostopni, I - interoperable: podatke je mogoče povezati z drugimi podatki, R - re-usable: podatke je mogoče ponovno uporabiti. Načela FAIR so v znanstveni skupnosti široko sprejeta kot usmeritev za bolj učinkovite podatkovne znanstvene storitve, prav tako pa je široko sprejeta podpora osnovnemu certifikatu zaupanja vrednih storitev CoreTrustSeal. Pred dvema letoma sta bila v osnovni certifikat združena dva kataloga zahtev za podatkovne repozitorije, in sicer Data Seal of Approval (DSA) in World Data System (ICSU-WDS). Mednarodna uveljavitev osnovnega certifikata CoreTrustSeal izhaja iz spoznanja, da so trajnostno usmerjeni digitalni repozitoriji ključni gradniki razvijajočega se ekosistema podatkovnih infrastruktur, kot je EOSC, zato se morajo uporabniki in dajalci digitalnih vsebin zanesti na kakovost in trajnost njihovih storitev. »FAIR« načela v osnovi opisujejo značilnosti digitalnih objektov, osnovni certifikat CoreTrustSeal pa se osredotoča na kriterije za repozitorije kot skrbnike tako določenih digitalnih objektov.

Ključnega pomena je, da so digitalne vsebine kulturne dediščine shranjene v repozitorijih, ki so prepoznani kot zaupanja vredni, da bodo njihove digitalne vsebine ostale dolgotrajno dostopne. Ponudniki storitev digitalnega arhiviranja morajo vedno znova dokazovati svojim financerjem, dajalcem in uporabnikom digitalnih vsebin ter drugi zainteresirani javnosti, da so njihove storitve zaupanja vredne in dolgoročno naravnane. Eden od tovrstnih načinov je pridobitev osnovnega certifikata zaupanja vrednih storitev CoreTrustSeal.

Arhiv družboslovnih podatkov (ADP) se je v svojem več kot 20 letnem delovanju v slovenskem prostoru uveljavil kot osrednji repozitorij družboslovnih podatkov in je uspel v letu 2018 pridobiti osnovni certifikat CoreTrustSeal (verzija 2019 - 2020), kar ga uvršča v skupino maloštevilnih arhivov v Sloveniji z omenjeno potrditvijo kakovosti delovanja in zaupanja vrednih storitev arhiviranja. V ospredju mednarodnega sodelovanja ADP je vpetost v aktivnosti pan-evropske raziskovalne infrastrukture - CESSDA ERIC (*Consortium of European Social Science Data Archives*), kjer aktivno sodelujemo v skupini »Trust«, ki podpira in svetuje članicam in pridruženim članicam CESSDA v zadevah, povezanih z zaupanjem delovanja posameznih arhivov. Aktivni smo tudi v recenzentskem odboru osnovnega certifikata CoreTrustSeal, kjer izvajamo recenzije prijav repozitorijev, ki želijo pridobiti osnovni certifikat. Kot novoustanovljeno nacionalno vozlišče organizacije Research Data Alliance, se v projektu RDA Node Slovenia ukvarjamo z usklajevanjem razvoja raziskovalne infrastrukture v Sloveniji na podlagi mednarodno priznanih standardov in načel (CoreTrustSeal, FAIR) kot ene od točk v Akcijskem načrtu izvedbe Nacionalne strategije odprtega dostopa do znanstvenih publikacij in raziskovalnih podatkov v Sloveniji 2015-2020. Namen našega prispevka je predstaviti našo izkušnjo z upoštevanjem načelov FAIR v našem arhivskem delu na eni strani in s pripravo prijave CoreTrustSeal ter izvajanja recenzij prijav drugih mednarodnih arhivov na drugi strani. V prispevku bomo predstavili glavne težave in izzive digitalnih arhivov, da zadostijo kriterijem, ki jih zahtevajo omenjena načela in certifikat, kot tudi predstavili dobre prakse priprave ustrezne dokumentacije in podpornih dokazov, ki jih morajo repozitoriji priložiti prijavi CoreTrustSeal.

Ključne besede: zaupanja vredni repozitorij, CoreTrustSeal, načela FAIR

Podatki o avtorjih:

Maja Dolinar je *Vodja digitalne hrambe* v Arhivu družboslovnih podatkov. Ukvarja se z oblikovanjem politik in dokumentacije v zvezi z dolgoročnim arhiviranjem ter pridobivanjem in vzdrževanjem certifikatov (CoreTrustSeal). Je članica delovne skupine CESSDA »Trust«, ki podpira in svetuje članicam in pridruženim članicam CESSDA v zadevah, povezanih z zaupanjem delovanja posameznih arhivov, in članica recenzentskega odbora CoreTrustSeal. E-pošta: Maja.Dolinar@fdv.uni-lj.si

Janez Štebe je docent na Fakulteti za družbene vede (Univerze v Ljubljani) in *Vodja Arhiva družboslovnih podatkov*. Ukvarja se z vsebinskimi in metodološkimi vprašanji dela s podatki od načrtovanja, zbiranja ter arhiviranja do analize in objavljanja. Sodeloval je v številnih mednarodnih in nacionalnih projektih na področju raziskovalnih podatkovnih infrastruktur in svetoval o digitalnem arhiviranju in odprtem dostopu do raziskovalnih podatkov. E-pošta: Janez.Stebe@fdv.uni-lj.si